

Arapça Kökenli Kazak Antroponimisi: Kültürel Aktarım ve Dilsel Dönüşüm

Arabic-Origin Kazakh Anthroponymy: Cultural Transmission and Linguistic Transformation

Cazira AGABEKOVA*

Özet

Kültürel aktarımın temel birer yapı taşı olan kişi adları, toplumların yaşadığı sosyo-politik ve dinî dönüşümlerle doğrudan şekillenmektedir. Bu çalışmada, Kazak ad varlığı havuzunda köklü bir yer edinen Arapça şahıs adlarının kültürel aktarım düzeyleri, toplumsal kabul motivasyonları ve tarihsel süreçte geçirdikleri dilsel dönüşümler analiz edilmiştir. Çalışmanın amacı, Kazak Türkçesindeki Arapça kökenli şahıs adlarını sıradan birer isim olmanın ötesinde birer dilsel artefakt olarak ele alıp bunların nesiller arası onomastik aktarım boyutlarını ortaya koymaktır. Araştırmanın kapsamı, Kazak toplumunun İslamiyet’i kabul etmeye başladığı 9-10. yüzyıllardan günümüze kadar uzanan geniş bir tarihî süreç ve Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Bürosu’nun 1991-2021 yılları arasındaki 30 yıllık popüler isim verileriyle sınırlandırılmıştır. Araştırmada; tarihsel-dilbilimsel (diyakronik) çözümleme, etnolinguistik ve teolinguistik analiz, sesbilimsel (fonetik) transformasyon tahlili ve istatistiksel veri değerlendirmesini içeren karma araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları, İslamiyet’in kabulüyle başlayan bu dinî-manevi geleneğin Kazak toplumunda güçlü bir “İslam hafızası” inşa ettiğini ve kültürel kimlikte kalıcı bir dönüşüm yarattığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: *Kazak Antroponimisi, Arap Kökenli İsimler, Kültürel Aktarım, Dilsel Dönüşüm, Onomastik*

Abstract

Personal names, as fundamental building blocks of cultural transmission, are directly shaped by the socio-political and religious transformations experienced by societies. This study analyzes the cultural transmission levels, motivations for social acceptance, and historical linguistic transformations of Arabic personal names, which have secured a deep-rooted place in the Kazakh anthroponymic pool. The objective of the research is to treat Arabic-originated personal names in Kazakh Turkish not merely as ordinary names, but as linguistic artifacts, thereby revealing the dimensions of their intergenerational onomastic transmission. The scope of the study covers a broad historical trajectory extending from the 9th and 10th centuries—when Kazakh society began adopting Islam—to the present day and utilizes popular name data from a period of 30 years (1991–2021) which are obtained from the Bureau of National Statistics of the Republic of Kazakhstan. The study employs different methodical approaches such as historical-linguistic (diachronic) analysis, ethnolinguistic and theolinguistic examination, phonetic transformation analysis, and statistical data evaluation. The findings demonstrate that the religious-spiritual tradition, initiated by the adoption of Islam, has constructed a robust “Islamic memory” within Kazakh society and generated a permanent transformation in cultural identity.

Keywords: *Kazakh Anthroponymy, Arabic-Originated Names, Cultural Transmission, Linguistic Transformation, Onomastics*

Giriş

Herhangi bir toplumun antroponimik alanı; toplumun kültürel aynası, bilinci ve toplumsal durumunun bir yansımasıdır. Toplumun yaşam çevresi, bilişsel dünyası ve kültürel değerlerinin yeni nesillere verilen isimlerde somutlaştığı açık bir gerçektir. Asırlar geçip ülkelerin sosyo-politik yapıları değişse bile bir dildeki antroponimler, o dili konuşan halkın tarihî hafızasını ve ulusal-devlet kodunu belirleyen kültürel birer göstergedir. Bu adlar,

* Prof. Dr., Nazarbayev Üniversitesi, Fen Bilimleri ve Sosyal Bilimler Fakültesi, zhazira.agabekova@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2618-1941>.

kuşaktan kuşağa aktarılan dilsel birer gösterge olarak kıymetli birer kültürel miras kabul edilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, antroponimlerde aktarım süreci kapsamlı ve sistematik bir şekilde gerçekleşmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Kazak dilindeki Arap kökenli kişi adlarını birer dilsel artefakt (kültürel/dilsel kalıntı) olarak ele alıp bunların aktarım düzeylerini ve günümüze kadar geçirdikleri dönüşümleri analiz etmektir.

Kazak onomastiğinde Arapçadan geçen adların doğasına ilişkin müstakil ve doğrudan kapsayıcı bilimsel eserlerin henüz tam anlamıyla yayımlanmamış olduğu ve mevcut çalışmaların teolojik/etnolinguistik düzlemde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu araştırmanın temel konusu ise Kazak Türkçesinde Arapça kökenli kişi adları ile bu adlara bağlı olarak ortaya çıkan kültürel kelime kadrosu ve gelenekler yansımasında istisna bulan antroponimik kelime gruplarıdır. Çalışmada bu unsurların ortaya çıkış tarihleri ve günümüzdeki görünüşleri tahlil edilecektir.

Nuh Peygamber ile başlatılan günümüz şecerelerinde; Adem Ata ile Havva Ana'nın dokuzuncu nesli olan Nuh'un üç oğlu olduğu, onun otuz altıncı kuşaktan torunları olan Bayşora, Canşora ve Karaşora'dan itibaren soyun devam edip gittiği rivayet edilir. Büyük ölçüde şahıs adlarından müteşekkil olan bu şecereler, kişi adlarının Kazak halkının etnik gelişim tarihini aydınlatmadaki doğrudan rolünü de ortaya koymaktadır.

Kazak kişi adlarının anlamı üzerine özel olarak odaklanması, 19. yüzyılın ikinci yarısındaki misyonerlik faaliyetlerinde görülmeye başlamıştır (Alektorov, 1868, s. 13). Kazak kişi adlarındaki Arapça dil katmanına dair ilk bilimsel çalışmaların değerlisi, Profesör İsmet Kenesbayev'in (1939) *Enbek Maydanı* gazetesinde yayımlanan "Kisi Attarı men Familyaları" (Kişi Adları ve Soyadları) başlıklı makalesi olmuştur. Araştırmacı, Kazak Türkçesindeki isimlerin unsurlarından bahsederken dildeki Arapça ve Farsça (İran) katmanları bir arada ele almıştır. Bu katmanlara çeşitli örnekler sunarak dildeki yabancı kökenli kelimelerin varlığına dikkat çekmiştir. Bu çalışmanın ardından, Kazak Türkçesindeki kişi adlarının Arapça-Farsça katmanı belirginleşmiş ve müstakil, zengin bir ad varlığı havuzu olarak sistemleştirilmeye başlanmıştır. Bu sürecin öncülüğünü ise Kazak onomastiğinin kurucusu kabul edilen Telkoja Januzakov'un bilimsel çıkarımları yapmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, Kazak ad varlığı havuzunda yer alan Arap kökenli kişi adlarının nesiller arası aktarım boyutlarını ve geçirdikleri yapısal değişimleri belirlemek amacıyla nitel ve nicel araştırma desenlerinin birlikte kullanıldığı karma yöntem (mixed method) benimsenmiştir. Araştırma süreci şu temel metodolojik aşamalardan oluşmaktadır:

Çalışmanın tarihsel ve teorik altyapısı; onomastik, etnolinguistik ve teolinguistik literatürde yer alan öncü bilimsel eserlerin, sözlüklerin ve şecerelerin doküman analizi yoluyla taranmasıyla oluşturulmuştur. Güncel eğilimleri belirlemek amacıyla kullanılan nicel veriler ise Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Bürosunun 16 Aralık 1991 ile 16 Aralık 2021 tarihleri arasındaki resmi kayıtlarından (en popüler ilk 20 erkek ve kadın ismi) derlenmiştir.

Arapça isimlerin Kazak toplumuna nüfuz etme süreçleri, 9-10. yüzyıllardaki ilk İslamlaşma döneminden başlanarak feodal-ataerki dönem, Çarlık Rusyası sömürge dönemi, Sovyet dönemi ve bağımsızlık sonrası süreç olmak üzere tarihsel-dilbilimsel (diyakronik) bir perspektifle tasnif ve tahlil edilmiştir.

Tartışma ve Bulgular

Kazak kişi adlarının tarihi, Türk halklarının tarihi ile doğrudan bağlantılı olup ortaya çıkış ve şekillenışı de kadim Kazak boylarının etnik bir topluluk olarak teşekkül ettiği dönemlere kadar uzanmaktadır. Bu alandaki dilsel birimlerin tamamı günümüze kadar korunamamış olsa da ad varlığının temel hazinesi nesiller arasında aktarılacak varlığını sürdürmektedir. Eski Türk isimlerinin günümüz gençleri tarafından halen taşınıyor olması, bu durumun somut bir kanıtıdır.

Araştırmacı Asem Aliakbarova (2020), antroponimideki aktarım olgusunu temellendiren ön koşulları, Kazakçadaki ve yabancı literatürdeki teorik çalışmaları inceleyerek şu şekilde ortaya koymaktadır: “*insan → bilinç → kültür → dil → dilsel bilinç → kültürel aktarım → dilsel aktarım → nesiller arası aktarım → onomastik aktarım → antroponimik aktarım*”. Antroponimik aktarım, ulusal dil varlığında korunan kişi adlarının gelecek nesillere ulaştırılması ve devredilmesi sürecidir (Aliakbarova, 2020). Ayrıca yazar söz konusu çalışmasında, antroponimlerdeki aktarım ve dönüşüm meselelerine değinerek teorik açıdan yeterli tanımlamalar yapmıştır. Bu nedenle mevcut makalede, bu konular yeniden teorik düzeyde ele alınmayacaktır.

Antroponimi teorisi uyarınca, her ulusun uzun vadeli gelişim sürecinde şekillenen genel tarihinin yanı sıra bir de antroponimik tarihi mevcuttur. Bu tarih; söz konusu toplulukta kullanılan kişi adlarının çağın gereksinimlerine, sosyo-politik, kültürel ve dinî değişimlere bağlı olarak yenilendiğini, dönüştüğünü, yer değiştirdiğini ve geliştiğini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde Kazak kişi adlarının şekilleniş tarihi de Kazakların manevi ve kültürel yaşamının gelişim seyrini yansıtmaktadır. Kazak boylarının tecrübe ettiği kadim feodal-ataerki dönemlerde ad verme ve ad seçme eğiliminin temel amacının zenginlik, refah ve mülk sahibi olmak olduğu söylenebilir. Nitekim bu doğrultuda birçok Kazak ismi “bay” (zengin) kelimesiyle ilişkilendirilmiştir (Örneğin: *Koylibay, Jilkıbay, Tüyebay, Alpısbay, Janbırbay, Saylıbay* vb.). Feodal-ataerki toplum yapısının evrildiği sonraki aşamalarda ise isim türeten temel unsurlar arasında “bek”, “sultan”, “biy” (bey) gibi idari ve hiyerarşik ünvanların baskın hâle geldiği görülmektedir.

Türk dünyasına İran halkları tarafından yöneltilen idari ve kültürel etkilerle İslamiyet’in 9-10. yüzyıllardan itibaren geniş bir coğrafyaya yayılması, bu dillerin (Arapça ve Farsça) Kazak ad varlığının gelişim seyrinde güçlü bir nüfuz edinmesini sağlamıştır. Bu dönemlerde edebiyat, kültür, yönetim ve özellikle dinî kavramları ifade eden sözcükler; yoğun bir şekilde kişi adlarına dönüştürülmüştür. Öte yandan, Kazak antroponimi tarihinde Moğol döneminin de yakın geçmişteki Sovyet döneminin de kendine özgü izler, işaretler ve gelenekler bıraktığını kabul etmek gerekir.

Feodal-ataerkil toplum yapısına bağlı olarak ortaya çıkan bazı adlar, Sovyet döneminde işlevini yitirmiş ve dönemin siyasi konjonktürü nedeniyle olumsuz (ideolojiye aykırı) çağrışımlara sahip adlar olarak değerlendirilmiştir. Örneğin, bünyesinde “bay” bileşenini barındıran isimler bu süreçte büyük oranda ortadan kalkmıştır. Bu dönemde, Kazak dilindeki sevgi ve küçültme (şımartma) bildiren isim formlarının tamamı Rusçanın etkisiyle şekillenmiş; isimlere *-očka, -čka, -a, -ya* gibi Rusça antroponimik ekler getirilmiştir. “Gül” unsuruyla başlayan tüm isimler “Gulya” şeklinde kısaltılırken ünsüzle biten kadın isimlerine ise Rusça *-a* ve *-ya* ekleri eklenerek telaffuz edilmiştir. Kazakistan tarihindeki totaliter sistemin uzun süre devam etmesi sebebiyle antroponimik aktarım (transmisyon) süreci normal seyrinde gerçekleşmemiştir. Bununla birlikte devletin egemenliğini kazanmasıyla kadim ad varlığı havuzu yeniden canlanmış; günümüzde ise bu süreç küreselleşme dönemiyle eş zamanlı olarak farklı mecralarda gelişimini sürdürmektedir.

Januzakov (1971, s. 25), konuya ilişkin olarak şu değerlendirmelerde bulunmaktadır:

“Antroponimik varlık içinde Arapça ve Farsçadan geçen isimler arasında Arapça kökenli olanların oranı daha yüksektir ve bunlar Türk kültüründe köklü bir yer edinmiştir. Arapçanın etkisi tüm Türk dillerinde aynı düzeyde gerçekleşmemiştir. Kazak ve Kırgız Türkçesindeki Arapça unsurların (arabizm) sayısı daha az olmuş ve bu unsurlar söz konusu dillere daha geç bir dönemde Azerbaycan Türkçesi, Özbekçe ve Tatarca aracılığıyla ulaşmıştır. İlk gruptaki diller (aracı diller) Arapça ve Farsçadan geçen kelimeleri biçimsel ve anlamsal (semantik) bütünlüğünü koruyarak orijinal şekliyle benimserken ikinci gruptaki dillerde (Kazakça ve Kırgızca) bu durumun tersi bir seyir izlemiştir. Bunun en temel sebebi, İslamiyet’in Ön Asya ve Orta Asya’daki (Kırım, Volga boyu) Türk halklarına daha erken ulaşıp buralarda hızla yayılmış olmasıdır”.

Araştırmacı, “Kazak Esimlerinin Tarihi” (Kazak İsimlerinin Tarihi) adlı eserinde Kazak isimlerine kapsamlı bir analiz yaparken Arapça ve Farsçadan geçen isimlere de değinmekte ve bunların bir listesini sunmaktadır (Januzakov, 1971, s. 24). Bu doğrultuda hazırlanan değerli eserler arasında Nurtas Ondasınov’un sözlüğü yer almaktadır. Ondasınov sözlüğünde, çağdaş Kazak Türkçesindeki Arapça isimleri yapısal açıdan iki gruba ayırmakta ve bunların ilk grubuna dinî içerikli isimleri dahil etmektedir. İkinci gruba ise Arapçadaki cins isimlerden türetilen *Juman, Kerim, Mansur, Muhtar, Jamila, Zeynep* vb. isimleri yerleştirmektedir (Ondasınov, 1992, s. 4). N. D. Ondasınov’un “Arab Tektî Kazak Esimleri” (Arap Kökenli Kazak İsimleri) adlı sözlüğü, Arapçadan geçen isimlerin bağımsız olarak ele alınmasına yönelik ilk adımdı. Çünkü Kazak dili tarihinde dilsel birimler bu döneme kadar Farsça ile ortaklaşa (birlikte) araştırılmaktaydı. Bu dönemden itibaren Kazak isim varlığında Arapçadan geçen adlar için “Arap kökenli” terimi kullanılmaya başlanmıştır. Kazak Türkçesindeki Arapça kelimeler ve Arapçadan geçen kişi adları üzerine Gubaydulla Musabayev de araştırmalar yürütmüştür. Araştırmacı da Arapçayı bağımsız olarak ele almamış, “Arap-Fars” kelimelerini birlikte değerlendirmiştir. Bunların dile giriş kronolojisine dikkat çekmiş ve giriş gerekçelerini iki türe

ayırmıştır: “...batıda Tatar, doğuda ise Özbek ve Tacik dilleri aracılığıyla gelmiştir” (Musabayev, 1959).

Dilbilimsel ve Sosyolojik Çerçeve

Antroponiminin doğası gereği, başka bir dilden ödünç alınan özel isimler iki farklı objektif durumla karşı karşıya kalabilir. Bunlardan birincisi; kaynak dilin unsurları, çeşitli tarihi, kültürel ve sosyal koşullara bağlı olarak alıcı dile kayda değer bir etkiye bulunmaz, kendi dilsel kökenini ve geleneğini koruyamaz, hızla kaynaşarak iz bırakmadan yok olur. İkincisi ise; kendi kökenini ve geleneğini alıcı dilde uzun süre ve güçlü bir şekilde koruyarak o dile nüfuz edebilir. Kazak toplumunun Arapça isimleri benimseme sürecinde, bu ikinci durum müşahade edilmektedir. Bunun tarihsel temelinde, İslam dininin dünyadaki yayılma süreci ve buna bağlı olarak çok çeşitli dinî, idarî, misyonerlik vb. faaliyetlerin hayata geçirilmiş olması, göz önünde bulundurulmalıdır. Bu faktörlere bağlı olarak Kazak toplumunun benimsediği Arapça isimler tek başına dursa da Farsça unsurlarla yoğun bir şekilde karışsa ya da Türk (Kazak) unsurlarla bir ölçüde bütünleşse de yeni toplum koşullarında dönüştükleri (transformasyona uğradıkları) zaman; dilsel kökenlerini, dinî geleneklerini ve kullanım özelliklerini —nasıl kullanılırsa kullanılsın— korumakta; her halükârda bünyelerindeki Arap geleneğini ve Arapça kelimelerin asıl menşeyini muhafaza etmektedir. 9-10. yüzyıllarda başlayan bu dinî-manevi gelenekte, sadece İslam dinî ve kaideleri değil; mümkün merteye Arap dilinin ruhunun da kişi adlarında korunması gündemden hiç düşmemiş gibi görünmektedir.

Günümüz küreselleşme ve dijital gelişim çağında, bu sürecin Kazak toplumunda azalmadığı, aksine arttığı görülmektedir. “Arap kökenli Kazak isimleri” teriminin bilim dünyasında kolayca kabul görmesinin bu objektif duruma bağlı olduğu sonucuna varılabilir. Bu terimi, Kazak kişi adlarının dilsel norm, kültürel gelenek ve toplumsal bilinç çerçevesindeki gelişim evrimini bilimsel olarak temellendiren araştırmacı Bekjan Abdualiulu (2012) da çalışmalarında açıklamakta ve kullanmaktadır.

Kazak Türkçesinde Arapçadan geçen isimlerin doğası, yapısı ve giriş tarihine ilişkin araştırmacılar tarafından doğrudan kaleme alınmış müstakil ve değerli bilimsel eserler henüz yayımlanmamış olsa da Arap kökenli isimler teolojik ve etnolinguistik açılarından ele alınmıştır (İgilikova ve Süyerkul, 2018, 168-178). Gulmira Bayanjankızı Madiyeva ve Aliakbarova (2018, s. 138-140), B. A. Starostin’in “Arapça dışı isimler (Amina, Zakiya, Parida, Rashida, Saliha vb.), Kazak diline ilk kez cinsiyet kategorisini getirmiştir.” (Gilyarevskiy ve Starostin, 1985, s. 280-285) şeklindeki tespitine dayanarak erkek ve kadın antroponimlerinin sözlük sisteminde toplumsal cinsiyet farkının müşahade edilebildiğini; erkek çocuklara hayvan ve kuş adlarıyla ilişkili, kız çocuklarına ise bitki ve kumaş adlarından isimler verildiğini belirtmektedir.

Dilsel aktarım (transmisyon), kültürel aktarımın ayrılmaz bir parçasıdır. Bunun temelinde ulusal bilincin, geleneklerin ve kurumsal süreçlerin yattığı kuşkusuzdur. Bu sürecin mekân ve zamana bağlı olarak gerçekleştiği açıktır. Kazak Türkçesinde Arapçadan geçen isimler, tarihi çok eskilere dayanan ve günümüze kadar ulaşan köklü bir söz varlığı havuzudur. Ancak bu isimlerin gelişim tarihî diyakronik (tarihsel dilbilimsel) açıdan homojen bir seyir

izlememiştir. Belirli dönemlerde kullanım sıklığı yüksekken kimi zamanlarda toplumdaki sosyo-politik koşullara bağlı olarak azalma göstermiştir. Yüzyıllara yayılan bu süreç, genel dil varlığındaki leksikal alanla yakın bir etkileşime girmiş; bu doğrultuda dönüşümsel (transformasyonel) değişimler yaşansa dahi isimler denotatif (asli/göstergesel) durumunu korumayı başarmıştır.

Dünyada “İslam Medeniyeti” olarak bilinen dönemin kültürü; Türk dünyasını, bu bağlamda da Kazakların manevi ve kültürel yaşamını derinden etkilemiştir. Kadim Hicaz topraklarında doğup dünyaya yayılan İslamiyet vesilesiyle Kazak bozkırına sadece dilsel bir kelime kadrosu nüfuz etmekle kalmamış; dil aracılığıyla bir “İslam hafızası” oluşmuş ve bunun sonucunda kültürel ile manevi kimlikte bir dönüşüm (transformasyon) meydana gelmiştir. Arapça kökenli Kazak antroponimik zenginliğinin ortaya çıkışı da bu durumun en somut kanıtıdır.

İslam dinini Kazak boyları arasında yayan Arap din adamlarının, bu toplulukların atalarından miras kalan köklü geleneklerine, diline ve manevi kültürüne dâhil olması; kitlelerin bilincini dönüştürmenin bir yolu olarak kabul edilmiştir. Kazak ve diğer Türk boylarını itaat altına alan Arap orduları, yanlarında kendilerine eşlik eden özel din tebliğcilerini (dini ulema) de taşımışlardır. Bu din adamları, askeri ordugahlarda birliklerle beraber hareket ederek yerel sivil halkı bir araya getirmiş ve bu yolla onları ikna ederek İslamiyet’e döndürmeye çalışmışlardır. Kazak halkının manevi dünyasına, İslam kültürünün nüfuz etmesini sağlayan bu öncü grupların başında; söz konusu dini Allah’ın adıyla yayan ve tebliğ eden peygamber sahabeleri, evliyalar, enbiyalar, hocalar ve mollalar yer almıştır. Bu şahsiyetler Allah yolundaki hizmetlerini ifa ederken Allah’ın yüce sıfatlarının ve Peygamber’in mübarek isimlerinin yayılması için tebliğde bulunmuşlardır. Görevli olarak bulundukları bölgelerde İslam esaslarını öğretirken yeni doğan çocuklara bu isimlerin verilmesini bir gelenek hâline getirmişlerdir. Keza devlet yöneticilerine ve iktidar sahiplerine de bu isimlerden mülhem ünvanlar ve lakaplar vermişlerdir. Bu tür faaliyetleri yürütenler, bölgedeki sıradan halk ve askerî erkan ile yakın ilişkiler kurarak zihniyetin yeniden canlandırılması (aydınlanması) süreçlerini organize etmişlerdir. Tüm bu süreçlerin, kültürel dönüşümün (transformasyonun) gerçekleşmesini sağlayan temel objektif faktörler olduğunu ileri sürmek için yeterli zemin mevcuttur.

Arapça isimlerin benimsenip halk arasında yaygınlaşmasında, yönetim kademesindeki nüfuzlu kişilerin önemli bir rolü olmuştur. Nitekim Kazak halkının yanı sıra Orta Asya ve Kazakistan coğrafyasında yaşayan Türk boylarının dini-kültürel tarihine bakıldığında; Allah’ın Esma-i Hüсна’sını (güzel isimlerini), peygamber ve evliya isimlerini ilk benimseyenlerin sıradan halk olmadığı görülür. Tarihten bilindiği üzere bu isimleri kabul edip İslam dinini resmen tanıyanlar; kağanlar, hanlar, sultanlar, devlet yöneticileri ile askeri birliklere komuta eden serdarlar ve komutanlar olmuştur.

İslam’ın dini geleneği, isim meselesine o denli büyük bir önem atfetmektedir ki bazen sadece yeni doğan bebeklerin değil; İslamiyet’i kabul eden yetişkinlerin dahi eski isimlerini Arapça isimlerle değiştirmeleri gerektiği tarihî bir gerçektir. Örneğin, Karahanlılar döneminde

İslamiyet'i ilk kabul eden Satuk Buğra Han, başkalarına örnek teşkil etmesi amacıyla öncelikle kendi adını Abdülkerim (Kazakça: *Әбдікерім*) olarak değiştirmiş; ardından çocuklarına ve torunlarına da Arapça isimler vermiştir. Nitekim onun, iki oğluna Kuran-ı Kerim'de zikredilen peygamberlerin isimleri olan *Musa* ve *Süleyman* adlarını verdiği, sonraki taht varisleri sayılan torunlarından *Hasan*'ın oğluna *Yusuf*, *Ali*'sinden *doğana ise Nasır* ismini koyarak bunu bir ata geleneğine dönüştürdüğü tarihten bilinmektedir. Din araştırmacısı Murtaza Bulutay (2000, s. 250-260), Müslümanlığı kabul eden tanınmış şahsiyetlerin eski isimlerini değiştirerek Arapça isimler benimsemesi hususuna değinirken bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: "İslam dinini benimseyen bir kişinin, hayatı boyunca kullandığı, kulağına tamamen yerleşmiş, akrabaları ve dostları tarafından hitap edilmeye alışılmış ismini terk edip başka bir dildeki ismi kabul etmesi; onun eski hayatına veda ederek yeni bir İslami hayata adım attığının nişanesidir". Böyle bir eyleme girişmek, İslam dininin bir dayatması olmayıp aksine söz konusu eşraf ve nüfuzlu kişilerin kendi örnek davranışlarıyla yönettikleri halkın takdirini kazanma, dinin yerleşik kanun ve kuralları vasıtasıyla toplumu idare ederek iktidarlarının sürekliliğini sağlama gayesinin bir sonucuydu. Orta Çağ'da İslam şartlarını okuyup öğrenmek ve tatbik etmek, okuryazarlığın bir ölçütü kabul ediliyordu. Ülkeyi yöneten sultanların tamamı Kuran okumayı öğrenmiş ve işlerini İslam esaslarına göre yürütmüştür. Bu liderler bizzat Arapça ve Farsça eserleri okuyabilmekte ve hüsn-i hat (kaligrafi) ile yazabilmekteydi.

Bununla da kalmayıp İslam'a girdiklerini ve bu dinden haberdar olduklarını göstermek amacıyla devlet yöneticilerinin yanı sıra ulema, şair ve yazarlar da isimlerini değiştirerek peygamberlerin, sahabelerin adlarını ve Allah'ın sıfatlarıyla ilişkili isimleri almaya başlamışlardır. Bu durum, İslam medeniyetinin geniş kitlelere yayılma sürecinin bir parçası olduğu kadar, kişilerin Müslüman kimliklerini gururla sergilemeleri için de gerekli görülmüştür. Karahanlı Devleti kağanlarının başlattığı bu isim değiştirme temayülü, Kazak hanları arasında da karşılık bularak devam etmiştir. Örneğin, sadece Hz. Muhammed'in ismi şu hanlar tarafından benimsenmiştir: Oraz Muhammed; şimdiki adıyla bilinen *Tevekkül Han'ın asıl adı* Tevekkül Muhammed, *Esim Han'ın* Esmeyit (Es Muhammed), *Urus Han'ın* Muhammed ve *Tursun Han'ın* Tursun Muhammed'dir. Allah'ın sıfatlarını ve diğer peygamberlerin isimlerini kullanmak, Kazak halkının üst düzey devlet ricali ve eğitimli zümresi arasında geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Ebulhayr, Kasım Han, Hak Nazar Han, Ebulmambet Nurali (1749-1786 yılları arasında hanlık yapmıştır) ve Yunus gibi hanların isimleri bunun en somut kanıtlarıdır. Canıbek Han'ın da resmi kaynaklarda zikredilen Ebu Said adında bir ismi bulunmaktaydı. Onun kardeşlerinin isimleri ise Mirza Said ve Mir Kasım şeklindedir. Kerey Han'ın iki oğlunun isimleri de Hoca Muhammed ve Sultan Ali olup Arap kökenli unsurlardan müteşekkildir. 16. yüzyılda Rusya'ya gönderilen ilk elçinin adının da Kulmuhammed olması bu geleneğin kesintisiz sürdüğünü göstermektedir. 15-16. yüzyıllardaki Deşt-i Kıpçak tarihinde de *Ali*, *Ahmed*, *Hızır*, *Yusuf*, *Hasan*, *Hüseyin*, *Said*, *Gıyaseddin*, *Şîr Muhammed*, *Yakub*, *Said Ahmed* ve *İbrahim* gibi isimlere sıklıkla rastlanmaktadır. Orenburg'a düzenlenen keşif heyetinde yer alan Nurmuhammed'in 1735 yılında Kırgız hanları hakkında kaleme aldığı notlarda da İman Han, Rüstem Han, Abdullah Han ve İsfendiyyar Han gibi Arapça isimler zikredilmektedir.

Allah'ın sıfatları ile Hz. Muhammed (s.a.v.) ve diğer peygamberlerin isimlerine sadece hanlar arasında değil, Kazak halkının akın-yırvanları (halk ozanları) ile mütefekkir âlimleri arasında da sıklıkla rastlamak mümkündür: *İbrahim* (Abay) Kunanbayev, *İbray* Altınсарin, Saken (*Saduakas*) Seyfullin, Şokan (*Muhammed Hanefiya*) Valihanov, Meşhur *Jusip* Kopeyev vb.

Dini okuryazarlık, devlet yöneticileri ve “töreler” (asiller sınıfı) arasında mevcut olsa da halkın tamamı bu Arapça isimlerin anlamlarını tam olarak kavrayabilmiş değildi. Bu isimlerin sıradan halk tabakasına yayılmasında, Kazak halkının ad verme geleneğinde yer alan; büyüklerin isimlerini, bilhassa Allah'ın sıfatlarını ve peygamber adlarını nesilden nesile aktarma, teberrük (uğur/bereket) sayarak yaşatma ve devam ettirme gibi gelenekler büyük rol oynamıştır. Arapça dil katmanına yönelik antroponimik aktarım (transmisyon), bu tür kültürel pratikler vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir.

Arapça isimlerin Kazak toplumunda geniş kitlelere yayılmasını sağlayan faktörlerden bir diğeri olarak İslamiyet'i yeni kabul etmiş coğrafyalarda ve bu bağlamda Kazakistan topraklarında faaliyet gösteren hocaların (hoca zümresinin) ve diğer dini misyonerlerin yürütmüş olduğu faaliyetler de zikredilebilir. Arapça isimlerin Kazak toplumuna nüfuz etmesinde hocaların etkisi oldukça büyüktür. Halkın sosyal hayatına doğrudan müdahil olan bu din adamları, Kazakların temelini oluşturan üç cüzün (boylar birliğinin) kökenini Oğuz, Kıpçak, Kazak, Karakalpak vb. kendi etnik menşelerine dayandırmak yerine, Nuh Peygamber'in Yafes adlı oğlundan türetmeyi daha uygun görmüşlerdir. Günümüzde çeşitli bölgelerde yayımlanmakta olan şecerelerin (soy kütüklerinin) çoğunda Kazak halkının menşei bu prensibe göre tatbik edilse de bunun tarihsel ve kronolojik tutarlılığı çoğu zaman göz ardı edilmektedir.

Arapça isimlerin Kazak halkı arasında genel bir kabul görerek yayılmasında rol oynayan bir diğer etkili mecra ise *güzel sanatlar ve edebiyat* olmuştur. Bölgeleri gezen hocalar ve mollalar, gün boyu hayvanların peşinde koşan sıradan halkı akşamları bir araya getirerek onlara dini kıssalar ve menkıbeler anlatmışlardır. Bunun neticesinde, Doğu edebiyatı tarzında kaleme alınmış eserlerin kahramanlarına öykünme amacıyla konulan Arapça isimler halk arasında süratle yaygınlaşmıştır. Bahse konu Arapça isimler içerisinde, özellikle dini muhtevaya sahip olan adlara çok daha geniş bir yer ayrılmıştır.

Arapça isimlerin benimsenmesi, günümüze kadar kesintisiz ulaşan bu geleneğin başlangıcı ve geniş kitlelere yayılma motivasyonları, tarihteki etnolinguistik kökenli kadim olgular arasında yer almaktadır. İslamiyet'i tebliğ etmenin ve yaymanın pek çok farklı yöntemi olduğu bilinmektedir. İşte bu yöntemlerden biri de çocuk eğitimi ve yetiştirilmesi ile ilgilidir. Din; dünyaya gelen bir bebeğin ilk gününden itibaren onun büyümesi, ergenlik çağına gelmesi ve nihayetinde Allah'ın emriyle fani dünyadan baki aleme göç edip gözlerini yummasına kadar geçen tüm süreçte koruyucu ve yönlendirici bir rol üstlenir. İslamiyet, Kazak toplumunda öteden beri var olan inanç, gelenek ve ritüellere de etki ederek bunların önemli bir kısmını dönüştürmeyi başarmıştır.

Tarihî-etnolinguistik veriler incelendiğinde, Arapça isimleri kabul etme eğiliminin öncelikle ülkeyi yöneten elit tabaka ile entelektüel/aydın zümre arasında yaygınlaştığı

müşahade edilir. Örneğin, Orta Çağ'da Kazakistan topraklarından yetişen şair, yazar, mütefekkir âlim ve müderrislerin büyük bir kısmının Kur'an-ı Kerim'de geçen peygamber isimleri ile genel Arapça adları yoğun bir şekilde benimsemeye başladığı bilinmektedir. Sadece Kazakistan'ın güney bölgesinden yetişen ulema arasından şu şahsiyetler buna örnek gösterilebilir: Ebû Nasr el-Fârâbî, Ebû İbrâhim İshak el-Fârâbî, İsmâil el-Cevherî el-Fârâbî, Burhâneddîn Ahmed el-Fârâbî, Alemüddîn el-Cevherî el-Fârâbî ve Ebü'l-Kasım Mahmud el-Fârâbî.

İslam geleneklerine göre, çocuk dünyaya geldikten üç veya yedi gün sonra doğum saçının (akika) ve tırnaklarının kesilmesiyle birlikte ad koyma merasimi gerçekleştirilir. İsim verme sürecinde de İslam hukuku ve kaideleri esas alınır; yani köyün hocası ya da mollası davet edilerek kendisine hürmet gösterilir, ardından "kitap açtırılıp ezan okunarak ad koyma" ritüeli ifa edilirdi. Bahse konu bu gelenek, her dönemde ve her bölgede aynı, değişmez kurallarla harfiyen uygulanmamış olsa da Kazak toplumunun çok uzun zaman önce benimsediği yerleşik adetlerden biri olarak kabul edilir.

Değişim ve Dönüşüm

Kazak antroponimisinin uzun tarihi seyrinde, Arapça isimlerin benimsenip halkın milli benliğiyle bütünleştiği parlak dönemlerin yanı sıra bu sürecin kademeli olarak yavaşladığı ve sekteye uğradığı kesintili dönemlerin de yaşandığı bilinmektedir. Rus İmparatorluğu'nun sömürgecilik politikalarıyla başlayıp totaliter Sovyet rejimine evrilen süreçte, Arapça kökenli isimlerin kullanım alanı daralmış ve 20. yüzyılın ortalarında, bu eğilim büyük ölçüde durma noktasına gelmiştir. Özellikle 20. yüzyılın 1960'lı ve 1970'li yıllarında, bu süreç çok sert bir biçimde engellenmiştir. Ancak bu uzun zaman zarfında Arapçadan geçen isimler, Kazak Türkçesinin fonetik ve morfolojik sistemine uyum sağlayarak dile tamamen entegre olmuştur. Bir başka ifadeyle antroponimler, transformasyonel (dönüşümsel) değişimlere uğramış ve böylece aynı ismin farklı varyantları/farklı söyleniş biçimleri ortaya çıkmıştır. Kazakistan coğrafyasının genişliği, toplulukların birbirine uzak yerleşim yerlerinde yaşaması ve ülkenin birden fazla devletle sınırdış olması, tek bir ismin birden çok fonetik varyantının türemesine zemin hazırlamıştır:

1. Ali > Äli // Äli // Gali // Kali;
2. Ömer > Omar // Gumar // Qumar;
3. Abdülhay > Abdülhay // Äbdihay;
4. Muhammed > Muhammet // Muhammed // Muhamet // Muhamed // Muqamet // Muqamad // Mehmet;
5. Abdülhamid > Äbdihamid // Abdülhamid // Äbdilhamit // Äbdilhamid // Äbilhamid // Äbilhamit.

Çok varyantlılık (kolektif eş değerlilik) sayesinde Arapça kökenli Kazak isimlerinin ve genel olarak Kazak ad varlığının sayısal olarak arttığı görülmektedir. Kazak antroponimleri üzerinde İslam dininin yarattığı etki hakkında T. C. Januzakov görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: "Kazak antroponimlerinin yapısının yenilenmesi ve zenginleşmesi, İslam dininin yayılmasıyla da doğrudan bağlantılı olmuştur. 10. yüzyıldan itibaren İslamiyet, Kazak bozkırının

en ücra köşelerine kadar yayılarak buralarda mümkün mertebe kök salmaya başlamıştır” (Zhanuzak, 2004, s. 25).

Bu isimlerde redüksiyon (ünlü aşınması), diyerest (hece birleşmesi), apokop (son ses düşmesi) ve epitez (türeme) gibi dilbilimsel hadiseler meydana gelmiştir: *Äbdijamal* < Abdulcemal, *Äbuhasan* < Ebülhasan, *Äbilmajit* < Ebülmecid, *Äbilmansur* < Ebülmansur, *Kajımurat* < Hacı Murat, *Älimusa* < Ali Musa, *Älimurat* < Ali Murat, *Qalmuhamet* // *Halmukamet* < Halil Muhammed, *Bakıratdin* < Bakiyeddin, *Bädinür* < Bedinur, *Äliakbar* < Ali Ekber, *Osmanäli* // *Osmangali* < Osman Ali, *Däuletkerim* < Devlet Kerim, *Läzzät* < Lezzet (tatlılık), *Läziza* < Lezize (tatlı), *Lätifa* < Latife (hoş/lütufkar), *Kabira* < Kebire (büyük), *Kämilä* < Kamile (tam/olgun), *Kerim / Karima* < Kerime (cömert), *Näzipa* < Nazife (temiz), *Parasat* < Feraset (anlayış/akıl), *Rayhan* < Reyhan (çiçek/güzel koku).

Ülkenin bağımsızlığını kazandığı ilk on yılda, Arap kökenli isimlerin dönüşüm süreci, fonetik bir adaptasyona uğramadan (orijinal telaffuz biçimleriyle) doğrudan Kazak diline entegre edilmesi yoluyla gerçekleşmiştir. Hatta bu isimler, Kazakça antroponim türeten eklerle birleşerek tamamen “yerleşmiş” formlarda dile girmiştir: *Nurmuhamet*, *Mukamet*, *Äli*, *Nazar*, *Nazaräli*, *Jamilä*, *Jazira*, *Äbilmajit*, *Sagingali*, *Muqan* gibi isimler verilmiş ve kurallar uyarınca kişilerin isimlerinin transliterasyonu da bu yerleşik biçimlere göre değiştirilmeye başlanmıştır. Son on yılda ise dini isimlerin, özellikle de İslamiyet ile doğrudan ilişkili adların verilmesinde, Kazak dilinin ses uyumuna göre eritilmeden (uyarlanmadan), doğrudan kaynak dildeki orijinal sesletimlerine (orijinal fonetiğine) göre konulması eğilimi yaygınlık kazanmıştır. Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Bürosu verileri incelendiğinde; 16 Aralık 1991 ile 16 Aralık 2021 tarihleri arasında en popüler erkek ve kadın isimleri listesinde (Tablo 1) hem erkeklerde hem de kadınlarda ilk sırada İslam dini ile bağlantılı isimlerin yer aldığı görülmektedir (Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Bürosu [QAZSTAT], t.y.)

Tablo 1: 16 Aralık 1991 ile 16 Aralık 2021 Tarihleri Arasında En Popüler Erkek ve Kadın İsimleri Listesi

Adı	Sayısı	Adı	Sayısı
Medina	36689	Alihan	22904
Aylin	33687	Aysultan	18363
Asılım	30663	Aldiyar	15402
Ayşa	29657	Omar	15144
Rayana	22376	Amir	14936
Tomiris	22051	Nurislam	14401
Ayala	21187	Muhammad	13476
Ayım	18856	Alan	13442
Safiya	18676	Ali	13005
Amina	18278	Muhammed	11948
Ayzere	17071	Alinur	11642
Mariyam	15821	Ramazan	10358

Ayaru	14968	Arsen	10263
Aykörkem	12892	İslam	10053
Kavsar	12551	Hamza	9832
Adiya	10713	Muslim	9525
Zere	10625	İbrahim	9519
Yasina	10441	Mansur	9022
Ämina	10005	Dinmuham med	8746
Aişa	9943	Miras	8609

Kız çocuk isimlerinin ilk %75'inin, erkek çocuk isimlerinin ise ilk %85'inin İslam diniyle ilişkili kelimelerden oluşması ve bunların yazılışlarında çoğunlukla Kazak dilinin ses yapısına uyarlanmadan orijinal kaynak dile (Arapçaya) yakınlaştırılması; Kazak kültüründe dini değerlerin ulusal kimlikle, örf ve adetlerle ne denli derin bir şekilde bütünleştiğini açıkça gözler önüne sermektedir.

Tablo 1'de yer alan nicel veriler, bağımsızlık sonrası Kazak toplumunun antroponimik tercihlerinde sadece istatistiksel bir artışa işaret etmemekte; aynı zamanda isimlerin yapısal ve anlamsal boyutlarında da dikkat çekici sosyo-linguistik eğilimleri barındırmaktadır. Söz konusu popüler isim havuzu derinlemesine analiz edildiğinde, bu adlar anlamsal ve yapısal özelliklerine göre üç temel kategoride değerlendirilebilir:

1. Hibrid (Melez) Yapılı Antroponimler (Türkçe-Arapça Sentezi)

Kazak ad verme geleneğinde ulusal kodlar ile İslami hafızanın organik bir şekilde bütünleştiğini gösteren en somut yapılar hibrid isimlerdir. Tablo 1'de erkek çocuklarında zirvede yer alan Alihan (22.904), Aysultan (18.363), Alinur (11.642) ve Dinmuhammed (8.746) gibi isimler; bu durumun en net örnekleridir.

Alihan ve Aysultan: Arapça kökenli sıfat/ünvanlar ile (*Ali* ve *Sultan*) kadim Türkçe yönetim ve asalet ünvanlarının (*Han* ve *Ay*) birleşmesiyle oluşmuştur. Bu durum, Kazak toplumunun İslamiyet'i kabul ederken kendi bozkır egemenlik ve hiyerarşi geleneklerini terk etmediğini; aksine dini kavramlarla sentezlediğini göstermektedir.

Alinur ve Dinmuhammed: İki Arapça kökenli unsurun Kazakça kelime türetme mantığına uygun şekilde yan yana getirilmesiyle popülerleşmiş birer Kazakî formdur.

2. Doğrudan Kur'an-ı Kerim Kökenli ve Teolojik Teberrük İsimleri

Son otuz yıllık süreçte, sadece geleneksel İslami isimler değil, doğrudan kutsal metinlerde geçen kavramsal ve coğrafi adlar da ön plana çıkmıştır. Kız çocuklarında ilk sırada yer alan Medina (36.689), Rayana (22.376), Safiya (18.676), Kavsar (12.551) ve Yasina (10.441) gibi isimler bu eğilimin temsilcileridir.

Medina (Medine): Doğrudan kutsal coğrafyaya ve İslam medeniyetinin merkezine atıf yapan teolinguistik bir tercihtir.

Rayana ve Kavsar (Kevser): İslam eskatolojisinde sırasıyla cennet kapısı ve cennet nehri/havuzu anlamına gelen bu isimler, çocuklara yönelik manevi temennileri (teberrük) somutlaştırmaktadır. Bu durum, dindarlık algısının modern dönemde soyut bir inanç olmaktan çıkıp isim seçimi üzerinden görünür bir kimlik beyanına dönüştüğünün ampirik kanıtıdır.

3. Fonetik Varyantlar ve Orijinal Sesletimi Koruma Eğilimi

Tablo 1'deki veriler, makalenin fonetik dönüşüm iddiasını desteklemekle birlikte son dönemdeki orijinal fonetiğe dönüş eğilimini de sayısal olarak doğrulamaktadır. Tabloda aynı kökten gelen, ancak farklı yazılışlarla yer alan isim çiftleri dikkat çekicidir.

Muhammad (13.476) / Muhammed (11.948): Kazak dilinin ses uyumuna göre eritilmiş geleneksel *Muhammed* formu popüleritesini korurken kaynak dildeki orijinal transkripsiyona sadık kalan *Muhammad* biçiminin daha üst sırada yer alması, yeni nesil ebeveynlerdeki küresel İslamî okuryazarlığın ve internet/dijitalleşme çağının getirdiği standardizasyonun bir sonucudur.

Ayşa (29.657) / Aişa (9.943) ve Amina (18.278) / Ämina (10.005): Bu isimlerde de Kazak Türkçesinin ses yapısına uyum sağlamış varyantlar ile (*Ayşa, Ämina*) Arapça aslına sadık kalınan formlar (*Aişa, Amina*) listede bir arada yer almaktadır. Bu durum, Kazakistan'daki antroponimik aktarımın günümüzde çift yönlü (hem geleneksel-ulusal uyarılma hem de küresel-orijinal koruma) olarak ilerlediğini göstermektedir.

Sonuç

Kişi adları; Kazak toplumunun yaşam çevresini, bilişsel dünyasını, kültürel değerlerini ve tarihi hafızasını nesiller boyu taşıyan en önemli dilsel kalıntılardır. Kazak antroponimisi; toplumun yaşadığı sosyo-politik, idari ve dini dönüşümlere paralel olarak şekillenmiştir. Kadim feodal-ataerki dönemlerde zenginlik ve mülk arzusunu yansıtan “bay” bileşenli isimler yaygınken ilerleyen aşamalarda idari hiyerarşiyi gösteren “bek”, “sultan”, “biy” gibi ünvanlar öne çıkmıştır. Moğol dönemi ve özellikle totaliter Sovyet rejimi de isim sistemi üzerinde derin izler bırakmış; Sovyet döneminde “bay” unsuru taşıyan isimler ideolojik nedenlerle tasfiye edilirken Rusçanın etkisiyle isimlerde kısaltmalar ve Rusça antroponimik eklerin kullanımı yaygınlaşmıştır.

9 ve 10. yüzyıllardan itibaren İslamiyet'in yayılmasıyla Arapça isimler Kazak ad varlığı havuzuna güçlü bir şekilde nüfuz etmiştir. Bu süreç sadece dilsel bir ödünçleme olmaktan öte toplumsal hafızada bir “İslam hafızası” inşa ederek kültürel ve manevi kimlikte kalıcı bir dönüşüm yaratmıştır. Arapça isimler, Kazak Türkçesinin fonetik ve morfolojik sistemine entegre olurken redüksiyon (ünlü aşınması), diyerest (hece birleşmesi), apokop (son ses düşmesi) ve epitez (türeme) gibi dilbilimsel değişimlere (transformasyon) uğramıştır. Bu transformasyon süreci, tek bir ismin birden fazla fonetik varyantının (Örn. Ali > Äli/Gali/Qali; Ömer > Omar/Gumar/Qumar) türemesini sağlayarak Kazak ad varlığını sayısal açıdan zenginleştirmiştir. Bağımsızlığın ilk on yılında bu isimler, fonetik adaptasyona uğramadan veya

Kazakça eklerle birleşerek sisteme dâhil olurken son on yılda ise isimlerin kaynak dildeki (Arapça) orijinal seslenişine göre korunması eğilimi baskın hâle gelmiştir.

Ulusal İstatistik Bürosu'nun 16 Aralık 1991 ile 16 Aralık 2021 yılları arasındaki 30 yıllık verileri; Medina, Alihan, Aysultan, Ayşa, Omar ve Nurislam gibi İslam diniyle bağlantılı isimlerin popülerlik listesinde ilk sıralarda yer aldığını açıkça ortaya koymaktadır. Kız çocuk isimlerinin ilk %75'inin, erkek çocuk isimlerinin ise ilk %85'inin İslami kökenli kelimelerden oluşması ve son dönemde orijinal Arapça yazılışlarına yakınlaştırılması; dini değerlerin Kazak ulusal kimliği, kültürü, örf ve adetleriyle ne denli derin bir biçimde bütünleştiğini kanıtlamaktadır.

Öneriler

Kazak Türkçesinde Arapçadan geçen isimlerin doğası, yapısı ve giriş kronolojisine dair araştırmalar her ne kadar teolojik ve etnolinguistik boyutlarıyla ele alınmış olsa da bu alandaki müstakil ve doğrudan kapsamlı bilimsel eserlerin eksikliği dikkat çekmektedir. Gelecekte, Arap kökenli antroponimlerin dönemsel katmanlarını doğrudan inceleyen geniş ölçekli monografilerin hazırlanması teşvik edilmelidir.

Son on yılda dini isimlerin Kazak dilinin ses uyumu kurallarına göre eritilmeden, doğrudan orijinal kaynak dildeki fonetiğiyle verilmesi eğiliminin yaygınlaşması, dilin gelecekteki fonetik ve morfolojik yapısı üzerindeki dönüştürücü etkileri açısından onomastik ve sosyolinguistik düzeyde düzenli olarak izlenmeli ve tahlil edilmelidir.

Kaynakça

- Abdualili, B. (2012). *Kazaq antroponim jasamı teoriyalıq jäne praktikalıq negizderi* [Kazak antroponim türetiminin teorik ve pratik temelleri]. Astana Poligrafiya.
- Alektorov, A. Ye. (1868). Imena kirgizov [Kırgızların (Kazakların) isimleri]. *Orenburgskoy listok*, (4).
- Aliakbarova, A. T. (2020). *Jaña äleumettik-mädeni jağdaydağı zamanauı qazaq antroponimiyası: transmissiya, transformasiya* [Yeni sosyo-kültürel koşullarda çağdaş Kazak antroponimisi: aktarım, dönüşüm] [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Ahmet Baytursunulu Dil Bilimi Enstitüsü, Almatı, Kazakistan.
- Bulutay, M. (2000). *Ata Baba Dini. Türkiler nege musulman boldı*. [Ata dini, Türkler neden Müslüman oldular]. Bilim.
- Gilyarevskiy, R. S. ve Starostin, B. A. (1985). *Inostrannye imena i nazvaniya v russkom tekste. Spravochnik* [Rusça Metinlerde Yabancı İsimler ve Adlar. El Kitabı]. Vysshaya shkola.
- Igilikova, S. ve Süyerkul, B. (2018). Qazaq onomastika keñistigindegi arab tilinen engen antroponimderdiñ teolingvistikalıq erekşelikteri [Kazak onomastik alanında Arapçadan geçen antroponimlerin teolinguistik özellikleri]. *KazPUU Habarşısı, Filologiya seriyası*, 170(2), 168–178.
- Januzakov, T. (1971). *Qazaq esimderiniñ tarihi: Lingvisticalıq jäne tarihi-étnografıyalıq tal dau* [Kazak isimlerinin tarihi: Dilbilimsel ve tarihsel-etnografik analiz]. Ğılım.

- Januzaqov, T. (2004). *Esimder sırrı. Taynı imen* [İsimlerin sırrı]. Parasat.
- Kazakistan Cumhuriyeti Stratejik Planlama ve Reformlar Ajansı Ulusal İstatistik Bürosu [QAZSTAT]. (t.y.). *Tanımal esimder* [Popüler isimler]. <https://stat.gov.kz/instruments/name/>
- Keneşbaev, İ. K. (1939). Kisi attarı men familiyaları [Kişi adları ve soyadları]. *Eñbek maydanı gazetisi* (s.y.).
- Madiyeva, G. B. ve Aliakbarova, A. T. (2018). Qazirgi qazaq kisi esimderiniñ leksika-semantikalıq ereşelikleri [Çağdaş Kazak kişi adlarının sözlükbilimsel-anlambilimsel özellikleri]. *Al-Farabi Kazakh National University Eurasian Journal of Philology: Science and Education*. №3 (171), 137-145.
- Musabayev, G. G. (1959). *Sovremenniy kazahskiy yazık (Leksika)* [Çağdaş Kazak dili (Leksikoloji)]. Alma-Ata.
- Ondasınov, N. D. (1992). *Arab tekti qazaq esimderi* [Arap kökenli Kazak isimleri]. Rauan.